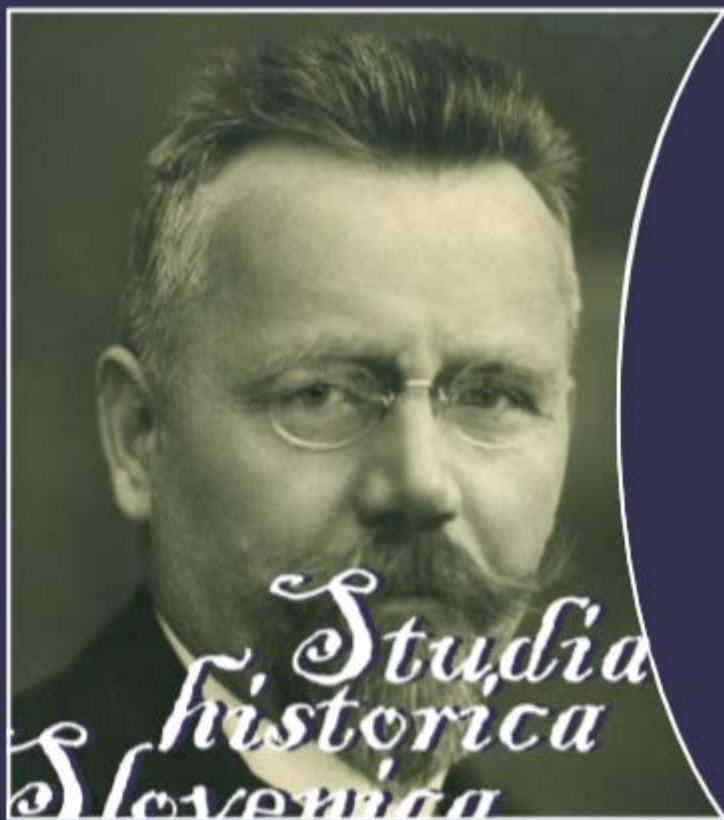

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

2018

1

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

Studia Historica Slovenica

Časopis za humanistične in družboslovne študije
Humanities and Social Studies Review

letnik 18 (2018), št. 1

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
DR. FRANCA KOVAČIČA
V MARIBORU

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU

MARIBOR 2018

Izdajatelj / Published by

ZGODOVINSKO DRUŠTVO DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU/
HISTORICAL SOCIETY OF DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

<http://www.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

ZRI DR. FRANCA KOVAČIČA V MARIBORU/

ZRI DR. FRANCO KOVAČIČ IN MARIBOR

Uredniški odbor / Editorial Board

dr. Ivo Banac (ZDA / USA), dr. Rajko Bratuž, dr. Neven Budak (Hrvaška / Croatia),
dr. Jožica Čeh Steger, dr. Darko Darovec, dr. Darko Friš, dr. Stane Granda, dr. Andrej Hozjan,
dr. Tomaž Kladnik, dr. Mateja Matjašič Friš, dr. Aleš Maver, dr. Jože Mlinarič, dr. Jurij Perovšek,
dr. Jože Pirjevec (Italija / Italy), dr. Dragan Potočnik, dr. Andrej Rahten, dr. Tone Ravnikar,
dr. Imre Szilágyi (Madžarska / Hungary), dr. Peter Štih, dr. Polonca Vidmar,
dr. Marija Wakounig (Avstrija / Austria), dr. Zinka Zorko

Odgovorni urednik / Responsible Editor

dr. Darko Friš

Zgodovinsko društvo dr. Franca Kovačiča
Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenija
e-pošta / e-mail: darko.fris@um.si

Glavni urednik / Chief Editor

dr. Mateja Matjašič Friš

Članki so recenzirani. Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji.

Ponatis člankov je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

The articles have been reviewed. The authors are solely responsible for the content of their articles.

No part of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and a full mention of the source.

Žiro račun / *Bank Account:*

Nova KBM d.d.
SI 56041730001421147

Prevajanje / *Translation:*

David Hazemali, Uroš Turnšek

Lektoriranje / *Language-editing*

Ana Šela, Nastja Stropnik Navršnik,
Natalija Posavec, Nastja Spasković

Oblikovanje naslovnice / *Cover Design:*

Knjižni studio d.o.o.

Oblikovanje in računalniški prelom /

Design and Computer Typesetting:

Knjižni studio d.o.o.

Tisk / *Printed by:*

Itagraf d.o.o.

<http://shs.zgodovinsko-drustvo-kovacic.si>

Izvečke prispevkov v tem časopisu objavljata 'Historical – Abstracts' in
'America: History and Life'.

Časopis je uvrščen v 'Ulrich's Periodicals Directory', evropsko humanistično bazo ERIH in
mednarodno bibliografsko bazo Scopus (h, d).

*Abstracts of this review are included in 'Historical – Abstracts' and
'America: History and Life'.*

*This review is included in 'Ulrich's Periodicals Directory', european humanistic database
ERIH and international database Scopus (h, d).*

Studia historica Slovenica, Časopis za humanistične in družboslovne študije,
je vpisan v razvid medijev, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS, pod zaporedno številko 487.
Izdajo časopisa sta omogočili Agencija za raziskovalno dejavnost RS in Mestna občina Maribor.
Co-financed by the Slovenian Research Agency and City of Maribor.

Studia
Historica
Slovenica

S *tudia* **H** *istorica* **S** *lovenica*

Kazalo / Contents

Jubilej / Anniversary

- BOŽO REPE: Ob življenjskem jubileju zaslužnega profesorja
dr. Dušana Nečaka 11

Članki in razprave / Papers and Essays

- ANDREJ KIRBIŠ: Regionalne razlike v kulturni participaciji mladih
v Sloveniji: severovzhodna Slovenija v primerjalni perspektivi 23
*Regional Differences in Cultural Participation of Slovenian Youth:
Northeastern Slovenia in Comparative Perspective*
- MIRAN LAVRIČ in DARKO FRIŠ: Institucionalna in zasebna
religioznost v severovzhodni Sloveniji. Primerjalna
analiza slovenskih regij po letu 1969 41
*Institutional and Private Religiosity in Northeastern Slovenia.
Comparative analysis of Slovenian Regions since 1969*
- ANDREJ KIRBIŠ: Levels and Determinants of Youth Political
Participation: Regional Inequalities and Northeastern Slovenia 61
*Ravni in dejavniki politične participacije mladib: regionalne
neenakosti in severovzhodna Slovenija*
- ŽIGA OMAN in DARKO DAROVEC: *In landt hochverbotten* –
sovražnosti med plemstvom v 17. stoletju na Štajerskem,
Kranjskem ter v Istri
ali o reševanju sporov med običajem
maščevanja in novoveškimi kazenskimi pravom 83
*In landt hochverbotten – Enmities among Nobility in
Seventeenth-Century Styria, Carniola and Istria or on
Conflict Resolution between the Custom of Vengeance and
Early Modern Criminal Law*

S H S

Studia Historica Slovenica

- ANDREJ RAHTEN: **Avstro-ogrška diplomacija in vstop ZDA v vojno**..... 121
Austro-Hungarian Diplomacy and US Entry into the War
- TIN MUDRAŽIJA: **Boj med Ilirijo in Primorjem za prevlado v slovenskem nogometu in nastanek reprezentančnega ljubljanskega nogometnega moštva z imenom SK Ljubljana** 141
The Rivalry Between SK Ilirija and AŠK Primorje for the Dominance in Slovenian Football and the Formation of the Representative Football Team of Ljubljana Named SK Ljubljana
- ANDREJ RAHTEN: **Radić na štajerski fronti. Hrvaško-slovenska politična razmerja v mariborskem volilnem okrožju v Kraljevini SHS** 171
Radić on the Styrian front. Croatian-Slovenian political relations in the Maribor electoral district in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes
- DARKO FRIŠ: **Maribor po prevratu in vladni komisar dr. Josip Leskovar** 191
Maribor after the Uprising, and Government Commissioner Dr. Josip Leskovec
- GORAZD BAJC: **Makro in mikro posledice anšlusa: ko je postala severovzhodna Slovenija za Britance res prvič geopolitično pomembna**.....217
Macro and Micro Consequences of the Anschluss: When North-eastern Slovenia Became for the First Time Geopolitically Significant for the British
- MIRO HRIBERNIK: **Die Schlacht um Vukovar im Jahr 1991**..... 251
Bitka za Vukovar leta 1991
- MARTIN BELE: **Nekateri vidiki razvoja Ljubljane med marčno revolucijo in prvo svetovno vojno**..... 277
Some Aspects of the Development of Ljubljana between the March Revolution and the First World War
- GREGOR PIVEC, EVA LINA FRIŠ in MATEJA MATJAŠIČ FRIŠ: **Maribor Doctor Filip Terč and his "Bee Therapy"**299
Mariborski zdravnik dr. Filip Terč in njegova "čebelja terapija"

S *tudia*
H *istorica*
S *lovenica*

Avtorski izvlečki / Authors' Abstracts 321

**Uredniška navodila avtorjem / Editor's
Instructions to Authors** 329

UDK 316.346.32-053.6:316.7(497.41)
1.01 Izvirni znanstveni članek

DOI 10.32874/SHS.2018-01

Regionalne razlike v kulturni participaciji mladih v Sloveniji: severovzhodna Slovenija v primerjalni perspektivi

Andrej Kirbiš

Dr., izredni profesor
Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za sociologijo
Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor
e-pošta: andrej.kirbis@um.si

Izvleček:

Kulturna participacija je ena pomembnejših dimenzij družbenega življenja. Prispevek predstavlja rezultate raziskave, katere namen je bil preučiti pogostost kulturne participacije med mladimi v Sloveniji, primerjati pogostost participacije v slovenskih statističnih regijah in preučiti, ali so razlike pogojene z makrokarakteristikami regij. Avtor je analiziral podatke raziskave Mladina 2010, kjer so ciljno populacijo predstavljali vsi prebivalci s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji stari med 15 in 29 let. Višje povprečne ravni vseh petih kazalnikov kulturne participacije smo zaznali v regijah z višjo stopnjo BDP-ja, višjo povprečno mesečno bruto plačo in višjo izobrazbeno strukturo prebivalstva, medtem ko se povezave z regionalnimi ravnmi brezposelnosti niso izkazale za tako enoznačne. Regionalni BDP in povprečna mesečna bruto plača še posebej zvišujeta verjetnost pogostejšega branja in večjega zanimanja za kulturo in umetnost. Ugotovili smo tudi precejšnjo variabilnost v pogostosti kulturne participacije znotraj regij severovzhodne Slovenije. Med njimi se Koroška in Podravska uvrščata najnižje na rangih kulturne participacije, Savinjska in Pomurska pa najvišje. Severovzhodne Slovenije tako ni mogoče smatrati kot monolitne celote, ko gre za ravni kulturne participacije mladih.

Ključne besede:

kulturna participacija, neenakosti, regije, Slovenija, mladi, kulturni kapital, prosti čas, socioekonomska razvitost

Studia Historica Slovenica

Humanities and Social Studies Review

Maribor, letnik 18 (2018), št. 1, str. 23–40, 43 cit., 2 preglednici
Jezik: slovenski (izvleček slovenski in angleški, povzetek angleški)

Uvod¹

Kulturna participacija – udeležba na kulturnih prireditvah in dogodkih in izvajanje kulturnih dejavnosti – je eden stebrov družbenega in posameznikovega razvoja. Raziskave npr. kažejo, da so posamezniki, ki se v večji meri kulturno udeležujejo, tudi bolj *politično* aktivni – bolj verjetno se denimo udeležujejo volitev, podpisujejo peticije in kontaktirajo politične odločevalce.² Obenem so taki posamezniki tudi bolj *družbeno* orientirani, saj v povprečju izkazujejo višje stopnje zaupanja drugim ljudem, druge ljudi bolj verjetno percipirajo kot pripravljene pomagati in kot pravične.³ Ob tem se je pogostejša kulturna participacija v preteklih raziskavah izkazala za pozitivno povezano še z drugimi vidiki posameznikovega razvoja in blagostanja: npr. z boljšimi šolskimi izidi slovenskih mladostnikov⁴ in mladostnikov v drugih državah⁵, kulturna participacija pa je povezana tudi z ugodnejšimi zdravstvenimi izidi, med drugim z boljšim samoocenjenim zdravjem, nižjo verjetnostjo prekomerne telesne teže, večjim zadovoljstvom z življenjem, boljšo samopodobo, nižjo anksioznostjo, depresivnostjo itd.⁶

Glede na pomen kulturne participacije mladih za njihov razvoj in za druž-

¹ Ta članek je nastal v okviru raziskav v programski skupini Oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru P6-0138 (A): *Preteklost Severovzhodne Slovenije med srednjo Evropo in evropskim jugovzhodom*.

² Liam Delaney in Emily Keaney, "Cultural Participation, Social Capital and Civil Renewal in the United Kingdom: Statistical Evidence from National and International Survey Data" (Dublin, 2006), www.ippr.org/files/uploadedFiles/research/projects/Democracy/cultural%20participation%20social%20capital%20etc.pdf?noredirect=1, pridobljeno: 5. 11. 2017 (dalje: Delaney in Keaney, "Cultural Participation").

³ Delaney in Keaney, "Cultural Participation".

⁴ Andrej Kirbiš, "Prostočasovne dejavnosti", v: *Kdo je uspešen v slovenski šoli?*, ur. Sergej Flere (Ljubljana, 2009).

⁵ Alyce Holland in Thomas Andre, "Participation in Extracurricular Activities in Secondaryschool – What is Known, What Needs to be Known", *Review of Educational Research* 57 (1987), str. 437–466; Barbara Young, Carol Helton in Marilyn Whitley, "Impact of School-Related, Community-Based, and Parental Involvement Activities on Achievement of At-Risk Youth in the High School Setting". Paper presented at the *Annual Meeting of the Mid-South Educational Research Association* (Memphis, 1997).

⁶ Boinkum Koonlaan, Lars Bygren in Sven-Erik Johansson, "Visiting the cinema, concerts, museums or art exhibitions as determinant of survival: A Swedish fourteen-year cohort follow-up", *Scandinavian Journal of Public Health* 28 (2000), str. 174–178; Markku Hyyppä, Juhani Mäki, Olli Impivaara in Arpo Aromaa, "Leisure participation predicts survival: a population-based study in Finland", *Health Promotion International* 21 (2006), str. 5–12; Norma Daykin, Judy Orme, David Evans, Debra Salmon, Malcolm McEachran in Sarah Brain, "The impact of participation in performing arts on adolescent health and behavior: a systematic review of the literature", *Journal of Health Psychology* 13 (2008), str. 251–264; Lars Olov Bygren, Sven-Erik Johansson, Benson Boinkum Konlaan, Andrej Grjibovski, Anna Wilkinson in Michael Sjöström, "Attending cultural events and cancer mortality: a Swedish cohort study", *Arts & Health* 1 (2009), str. 64–73; Koenraad Cuypers, Karin De Ridder, Kirsti Kvaløy, Margunn Skjei Knudtsen, Steinar Krokstad, Jostein Holmen in Turid Lingaas Holmen, "Leisure time

bo v kateri živijo⁷, so trendi, ki smo jih zaznali v zadnjih treh reprezentativnih raziskavah slovenske mladine, skrb vzbujajoči. Mladi v Sloveniji v zadnjih letih vse manj kulturno participirajo,⁸ podobni trendi pa so zaznani tudi v Evropi med mladimi in odraslimi.⁹ Analiza kulturne participacije Evropejcev v letih 2007–2013 je denimo pokazala na upad osmih od devetih kulturnih dejavnosti¹⁰, v slovenski raziskavi Mladina 2010 pa smo zaznali podoben trend upada med letoma 2000 in 2010.¹¹ Hkrati mladi najpogosteje preživljajo svoj prosti čas v okviru pasivnih dejavnosti¹², posebej pa izstopajo ugotovitve, da se mladi vse pogosteje ukvarjajo z računalnikom oz. informacijsko-komunikacijsko teh-

activities in adolescence in the presence of susceptibility genes for obesity: risk or resilience against overweight in adulthood? The HUNT study", *BMC Public Health* 12 (2012), str. 820 (dalje: Cuypers idr., "Attending cultural events"); Andrej Kirbiš, "Creativity, culture and leisure", v: *Youth 2010: The social profile of young people in Slovenia*, ur. Miran Lavrič (Ljubljana–Maribor, 2011) (dalje: Kirbiš, "Creativity"); Elisabeth Hansen, Erik Sund, Margunn Skjei Knudtsen, Steinar Krokstad in Turid Lingaas Holmen, "Cultural activity participation and associations with self-perceived health, life-satisfaction and mental health: the Young HUNT Study, Norway", *BMC Public Health* 15 (2015), str. 544.

⁷ Reed Larson, "Toward a psychology of positive youth development", *American Psychologist* 55 (2000), str. 170–183; Kevin McCarthy, Elizabeth Heneghan Ondaatje in Laura Zakaras, "Gifts of the Muse: Reframing the Debate About the Benefits of the Arts" (Santa Monica, CA, 2004); Joan Abbott-Chapman in Margaret Robertson, "Leisure, place and identity", v: *International Handbook on Youth and Young Adults*, ur. Andy Furlong (Oxford, 2009); Regina List, Olga Kononykhina in Jessica Leong Cohen, "Cultural Participation and Inclusive Societies. A thematic report based on the Indicator Framework on Culture and Democracy", educult.at/wp-content/uploads/2011/08/Cultural-Participation-and-Social-Cohesion-04092016.pdf, pridobljeno: 5. 11. 2017.

⁸ Kirbiš, "Creativity"; Andrej Kirbiš in Marina Tavčar Krajnc, "Leisure and lifestyle", v: *Slovenian Youth 2013: Living in times of disillusionment, risk and precarity*, ur. Sergej Flere (Maribor, 2014) (dalje: Kirbiš in Tavčar Krajnc, "Leisure and lifestyle").

⁹ Paul DiMaggio in Toqir Mukhtar, "Arts participation as cultural capital in the United States, 1982–2002: Signs of decline?", *Poetics* 32 (2004), str. 169–194; Eurobarometer 399, *Cultural access and participation: Summary*, (Brussels, 2013), ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_399_sum_en.pdf, pridobljeno: 31. 1. 2018 (dalje: Eurobarometer 399); Henk Roose in Stijn Daenekindt, "Trends in cultural participation", v: *The International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, 2nd Ed.*, ur. James Wright (Amsterdam, 2015) (dalje: Roose in Daenekindt, "Trends in cultural participation"); Astrid Van Steen, Jef Vlegels in John Lievens, "On intergenerational differences in highbrow cultural participation. Is the Internet at home an explanatory factor in understanding lower highbrow participation among younger cohorts?", *Information, Communication & Society* 18 (2015), str. 595–607 (dalje: Steen idr., "On intergenerational differences").

¹⁰ Eurobarometer 399.

¹¹ Kirbiš, "Creativity"; Bojan Musil in Miran Lavrič, "Values, sustainable social functioning and visions of the future", v: *Youth 2010: The social profile of young people in Slovenia*, ur. Miran Lavrič (Ljubljana–Maribor, 2011) (dalje: Musil in Lavrič, "Values").

¹² Kirbiš, "Creativity"; Andrej Kirbiš, "The virtualisation of everyday life", v: *Youth 2010: The social profile of young people in Slovenia*, ur. Miran Lavrič (Ljubljana–Maribor, 2011) (dalje: Kirbiš, "The virtualisation"); Kirbiš in Tavčar Krajnc, "Leisure and lifestyle"; Andrej Kirbiš in Barbara Zagorc, "Media use", v: *Slovenian Youth 2013: Living in times of disillusionment, risk and precarity*, ur. Sergej Flere (Maribor, 2014) (dalje: Kirbiš in Zagorc, "Media use").

nologijo (IKT), predvsem internetom. Podobno kot v tujih raziskavah,¹³ smo tudi za slovensko mladino ugotovili, da je pogostejša poraba interneta in spletnih socialnih omrežij pogosto povezana z manj ugodnimi vidiki njihovega razvoja, vključno z večjim občutkom odtujenosti, anomije, vdanosti v usodo oz. fatalizma in deviantnosti.¹⁴ Po drugi strani pa je internet lahko tudi pomemben vir informacij in dostopa do kulturnih vsebin, še posebej med mladimi, kjer za namene pridobivanja vsebin o kulturi internet uporablja 41,2 % mladih tedensko, v Sloveniji pa nekoliko manj (31,8 % mladih do 34 let), kar pa je večji delež kot med odraslimi starimi 35–64 let (21,7 %).¹⁵

Poleg upadajočih trendov kulturne participacije v Sloveniji in Evropi je podobno problematična ugotovitev vrednotne dimenzije oz. stališč do kulture, ki se med drugim kaže preko izražanja nizkega zanimanja za kulturo, še posebej v primerjavi z drugimi področji družbenega življenja. V okviru raziskave Mladina 2010 smo denimo ugotovili, da se je izmed sedemnajstih področij družbenega življenja zanimanje za "umetnost in kulturo" uvrstilo šele na štirinajsto mesto; "zelo" ali "precej" se zanj zanima le 23,2 % mladih, nižje stopnje zanimanja pa so mladi izkazali le še običajno najmanj popularnim področjem: politiki, vojski in veri.¹⁶ Na drugi strani so se na prva tri mesta po zanimanju uvrstila "spolnost in ljubezen" (75,2 %), "služba in poklic" (71,5 %) in "zabava in razvedrilo" ("zelo" ali "precej" zanimalo 70,4 % mladih). Poleg nizkih ravni zanimanja za kulturo pa smo v zadnjem desetletju in pol zaznali tudi upadajoče trende, saj je med leti 2000 in 2010 zanimanje za umetnost in kulturo med mladimi v Sloveniji zaznavno upadlo.¹⁷

V splošnem torej velja, da je kulturna participacija v Evropi in v Sloveniji relativno nizka in v upadu.¹⁸ Branje, denimo, ki se v različnih raziskavah uvr-

¹³ *Media Effects: Advances in Theory and research (3rd Edition)*, ur. Jennings Bryant in Mary Beth Oliver (New York, 2009); Carolyn Lin, "Effects of the Internet", v: *Media Effects: Advances in Theory and research (3rd Edition)*, ur. Jennings Bryant in Mary Beth Oliver (New York, 2009); Ethan Kross, Philippe Verduyn, Emre Demiralp, Jiyoung Park, David Seungjae Lee, Natalie Lin, Holly Shablack, John Jonides in Oscar Ybarra, "Facebook use predicts declines in subjective well-being in young adults", *PLoS One* 8 (2013), str. e69841; Jennifer Walsh idr., "Female College Students' Media Use and Academic Outcomes results from a Longitudinal Cohort Study", *Emerging Adulthood* 1 (2013), str. 219–232 (dalje: Walsh idr., "Female College").

¹⁴ Kirbiš, "The virtualisation"; Kirbiš in Zagorc, "Media use".

¹⁵ Eurobarometer 399.

¹⁶ Mladina 2010, *Družbeni profil mladih v Sloveniji* [datoteka podatkov] (Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta [izdelava], 2010, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov [distribucija], 2011), ADP - IDNo: MLA10 (Maribor–Ljubljana, 2011) (dalje: Mladina 2010).

¹⁷ Musil in Lavrič, "Values".

¹⁸ Kirbiš, "Creativity"; Musil in Lavrič, "Values"; Eurobarometer 399; Roose in Daenekindt, "Trends in cultural participation"; Steen idr., "On intergenerational differences".

šča med eno izmed najpogostejših individualnih oblik kulturnih dejavnosti¹⁹, se med mladimi v Sloveniji, gledano primerjalno z drugimi državami, uvršča nizko na lestvici pogostosti, čeravno se je ta aktivnost v tujih raziskavah izkazala za povezano s številnimi pozitivnimi izidi zdravja in razvoja mladostnikov.²⁰ Natančneje, slovenska mladina v primerjalnem državnem vidiku bere manj pogosto kot npr. mladi na Hrvaškem in na Kosovu.²¹ Poleg branja so nizko na lestvici pogostosti in v upadu tudi druge kulturne dejavnosti, ki so prav tako povezane s pozitivnimi vidiki mladostnikovega razvoja²², medtem ko so IKT dejavnosti med mladimi pogoste oz. popularne in v porastu, a se za razliko od kulturnih dejavnosti – tudi med mladimi v Sloveniji – IKT dejavnosti povezujejo s številnimi neželenimi izidi.²³

Upad kulturne participacije in sprememb njenih najpogostejših oblik med odraslimi in mladimi v Sloveniji in Evropi je mogoče umestiti v širši kontekst kulturnih in vrednotnih sprememb od druge svetovne vojne naprej, ki so bile še posebej izrazite od leta 1970 naprej, s prehodom iz modernih v t. i. postindustrialne, pozno moderne oz. postmoderne družbe, v katerih so v zadnjih desetletjih v porastu postmaterialistične oz. emancipatorne vrednote oz. vrednote samoizražanja, ki predstavljajo osrednji element demokratične politične kulture in so tako ključni poganjalec demokratičnih družb in učinkovitega delovanja demokratičnih institucij.²⁴ Kljub pozitivnim učinkom vrednotnih sprememb na kvaliteto demokracij pa imajo na številne oblike kulturne in siceršnje participacije v javnem življenju lahko nove vrednote tudi negativni učinek. Jedro postmaterialističnih vrednot, ki so najbolj razširjene ravnno med mlajšimi generacijami²⁵, namreč predstavljajo demokratične ideje *osebne svobode* in *izbire*. To lahko vpliva tudi na spreminjanje vzorcev kulturne participacije, saj se

¹⁹ Koen van Eijck, "The impact of family background and educational attainment on cultural consumption: a sibling analysis", *Poetics*, 25 (1997), str. 195–224; Cuypers idr., "Attending cultural events"; Margriet van Hek in Gerbert Kraaykamp, "Cultural consumption across countries: A multi-level analysis of social inequality in highbrow culture in Europe", *Poetics*, 41 (2013), str. 323–341 (dalje: van Hek in Kraaykamp, *Cultural consumption*); Eurobarometer 399.

²⁰ Laura Levine, Bradley Waite, in Laura Bowman, "Electronic Media Use, reading, and Academic distractibility in College Youth", *Cyber Psychology & Behavior*, 10 (2007), str. 560–566 (dalje: Levine in dr., *Electronic Media*); Loris Vezzali, Sofia Stathi, in Dino Giovannini, "Indirect contact through book reading: Improving adolescents' attitudes and behavioral intentions toward immigrants", *Psychology in the Schools*, 49 (2012), str. 148–162; Walsh idr., "Female College"; Kirbiš in Zagorc, "Media use".

²¹ Kirbiš in Zagorc, "Media use".

²² Kirbiš, "Creativity"; Musil in Lavrič, "Values".

²³ Kirbiš, "The virtualisation"; Kirbiš in Zagorc, "Media use".

²⁴ Ronald Inglehart, *Modernization and postmodernization: cultural, economic, and political change in 43 societies* (Princeton, 1997); Ronald Inglehart in Christian Welzel, *Modernization, cultural change, and democracy: the human development sequence* (New York, 2007) (dalje: Inglehart in Welzel, *Modernization*); Christian Welzel, *Freedom Rising: Human Empowerment and the Quest for Emancipation* (Cambridge, 2013).

²⁵ Inglehart in Welzel, *Modernization*.

za nekatere (predvsem visoke oblike kulture) mladi lahko odločajo za *neizbivo*, ali pa se vzorci njihove izbire v večji meri selijo k popularni ali nižji kulturi.

Makrodejavniki kulturne participacije

Pretekle raziskave so pokazale, da se družbenopolitične enote (npr. države ali regije) razlikujejo v pogostosti kulturne participacije njihovih prebivalcev, razlike pa je mogoče pojasniti v okviru poznavanja makrodejavnikov kulturne participacije. Eno ključnih vprašanj je torej kako so temeljne karakteristike držav povezane s kulturno participacijo mladih teh državah oz. drugače, ali makroznačilnosti držav prispevajo k kulturni participaciji njihovih državljanov. Pretekle raziskave kulturne participacije odraslih so denimo pokazale, da kulturna participacija variira med državami, a obstaja tudi določena nekonsistentnost preteklih rezultatov. Van Hek in Kraaykamp sta npr. ugotovila, da je potrošnja visoke kulture v evropskih državah odvisna od ekonomske razvitosti države, ravni družbene mobilnosti, ravni financiranja kulture in obstoječe ponudbe kulturne potrošnje.²⁶ Na drugi strani pa je raziskava Nottrove in sodelavcev pokazala, da obstajajo variabilnosti med državami v kulturni potrošnji (merjene preko pogostosti obiskovanja kulturnih prireditev, npr. kina, predstav in koncertov) in v pogostosti branja knjig, a se ekonomska razvitost in družbena mobilnost nista izkazali za statistično značilen dejavnik kulturne potrošnje, je pa družbena mobilnost bila dejavnik pogostosti branja knjig.²⁷

Kot že omenjeno, so pretekle raziskave medregionalnih razlik znotraj posameznih držav prav tako pokazale, da makroznačilnosti regij lahko igrajo pomembno vlogo pri pojasnjevanju medregionalnih razlik v kulturni participaciji prebivalcev. Rössel in Weingartner sta denimo v Švici primerjala participacijo v visoki in popularni kulturi in ugotovila, da prebivalci regij, ki imajo kvalitetnejšo kulturno ponudbo in infrastrukturo, pogosteje kulturno participirajo. Z drugimi besedami to pomeni, da bolj razvit "kulturni trg" – npr. večje financiranje umetnosti in kulture v posameznih kantonih in boljša obstoječa infrastruktura in posledično večja dostopnost do obiskov koncertov, gledališč, kina in muzejev – spodbuja kulturno participacijo prebivalcev. Ob tem, zanimivo, avtorja ugotavljata tudi, da imajo individualni sociodemografski in socioekonomski dejavniki večji vpliv na kulturno participacijo kot kulturna infra-

²⁶ van Hek in Kraaykamp, *Cultural consumption*.

²⁷ Natascha Notten, Bram Lancee, Herman van de Werfhorst in Harry Ganzeboom, "Educational stratification in Cultural Participation: Cognitive competence or status motivation?", *Journal of Cultural Economic*, 39 (2015), str. 177–203.

struktura in ponudba.²⁸

Če povzamemo pretekle raziskave, lahko sklenemo, da je eden ključnih dejavnikov meddržavnih in medregionalnih razlik v kulturni participaciji socioekonomska razvitost držav oz. regij. Višje stopnje socioekonomske blaginje neke regije namreč njenim prebivalcem omogoča boljše dostopnost do in posedovanje več virov, ki lahko pomembno prispevajo k njihovim kulturni participaciji. Socioekonomska razvitost je mogoče razumeti kot dimenzijo družbenega razvoja, ki se med drugim meri z ekonomsko razvitostjo regije/države in povprečnimi stopnjami izobrazbe v neki regiji/državi.²⁹ Za primer: boljši ekonomski pogoji regije lahko njenim prebivalcem omogočijo večjo dostopnost do kulturnih prireditev, dogodkov in udejstvovanja v dejavnostih, ki sicer terjajo posedovanje določenih (zadostnih) finančnih virov, prostega časa, kulturne infrastrukture in kulturne ponudbe (našteto je tendenčno boljše v socioekonomsko bolj razvitih regijah), višje izobrazbenih ravni prebivalcev pa jim med drugim omogočajo boljše informiranost in kompetence prepoznavanja in cenjenja kulturnih proizvodov, pa tudi siceršnjo mobilizacijo njihovih kognitivnih sposobnosti.³⁰ V kontekstu Slovenije je tako nujno raziskati ali ostajajo medregionalne razlike v kulturni participaciji in ali socioekonomske značilnosti regij prispevajo k tem razlikam.

Namen raziskave

Pretekle raziskave praviloma kažejo, da participacija v (visoki) kulturi v razvitih družbah praviloma upada. Obenem so preteke raziskave makrodejavnikov participacije – izvedene praviloma na meddržavni ravni – zaznale povezanost med makroznačilnostmi geografskih območij in kulturno participacijo. Vendar pa v preteklih raziskavah obstajajo tudi nekatera neskladja rezultatov predvsem kot posledica dejstva, da so raziskovalci analizirali različne oblike kulturne participacije, kar otežuje primerljivost rezultatov. Ob tem imajo pretekle raziskave tudi nekatere druge pomanjkljivosti. V njih denimo neredko ne gre za analizo širšega nabora oblik kulturne participacije mladih (bodisi združene v lestvicah kulturne participacije bodisi ločene analize posameznih kazalnikov), ampak se pogosto analizira ozek nabor kazalnikov kulturne participacije. Ob tem velja

²⁸ Jörg Rössel in Sebastian Weingartner, "Opportunities for cultural consumption. How is cultural participation in Switzerland shaped by regional cultural infrastructure?", *Rationality and Society*, 28 (2016), str. 363–385 (dalje: Rössel in Weingartner, *Opportunities*).

²⁹ United Nations Development Programme, "Human Development Report: Work for Human Development" (New York, 2016), hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf, pridobljeno: 24. 1. 2018.

³⁰ Inglehart in Welzel, *Modernization*.

omeniti tudi, da poglobljena primerjalna regionalna analiza kulturne participacije mladih v Sloveniji še ni bila opravljena.

Namen pričujoče raziskave je tako zapolniti nekatere omenjene raziskovalne vrzeli preteklih študij. V okviru raziskave tako primerjamo ravni petih posameznih kazalnikov kulturne participacije, kot tudi skupne lestvice kulturne participacije (petih kazalnikov združenih v lestvico kulturne participacije). Ob tem preučimo, ali so razlike v pogostosti kulturne participacije povezane s socioekonomskimi makroregionalnimi značilnostmi. V analizah posebej izpostavljamo tudi rezultate štirih regij severovzhodne Slovenije (Pomurske, Podravske, Koroške in Savinjske) in jih primerjamo z drugimi regijami. V nadaljevanju opisujemo metodo naše raziskave, prikažemo rezultate empiričnih analiz in sklenemo prispevek z razpravo in kontekstualizacijo rezultatov.

Metoda

Vzorec

Ciljno populacijo raziskave Mladina 2010 so predstavljali vsi prebivalci s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji stari med 15 in 29 let ($N = 1.257$, $M_{\text{starost}} = 22,90$; $SD = 4,25$; 48,3 % žensk). Zbiranje podatkov je potekalo med 27. julijem in 24. septembrom v obliki osebne anketiranja. Vzorčenje je potekalo na podlagi podatkov centralnega registra prebivalcev Slovenije, ciljna populacija pa je bila predhodno stratificirana glede na 12 statističnih regij in 6 tipov naselja.³¹

Merski instrument

Kulturno participacijo smo za namene raziskave merili v okviru štirih dimenzij: 1) *kulturno potrošnja*, tj. udeležbo na kulturnih prireditvah oz. kulturnih dogodkih; 2) *kulturno udejstvovanje*, tj. aktivno udeležbo pri organiziranih in individualnih kulturnih dejavnostih; 3) *zanimanje za umetnost in kulturo*; in 4) *neformalno izobraževanje* (izven šole oz. pouka) na področju *kulture in umetnosti*.

V anketni vprašalnik raziskave Mladina 2010 je bilo za prvo dimenzijo (*kulturna potrošnja*) in drugo dimenzijo (*kulturno udejstvovanje*) na voljo vpraša-

³¹ Miran Lavrič, Marko Divjak, Andrej Naterer in Petra Lešek, "Research Methods", v: *The Social Profile of Young People in Slovenia*, ur. Miran Lavrič (Ljubljana, 2011).

nje: "Pomisli na čas, ki ti ostane po opravljenih službenih, šolskih, gospodinjstkih obveznostih, torej na svoj prosti čas. Kako pogosto opravljaš v svojem prostem času naslednje dejavnosti?". Možni odgovori so bili: 1 = nikoli; 2 = manj kot 1 krat na mesec; 3 = 1–3 krat na mesec; 4 = 1–3 krat na teden; 5 = 4–6 krat na teden; 7 = vsak dan). *Kulturno potrošnje* smo merili s trditvijo "Hodim v kino, gledališče, na koncerte", *kulturno udejstvovanje* pa s trditvama "Pišem (dnevnik, pesmi, pisma)" in "Berem", ki smo jo analizirali ločeno.

Zanimanje za umetnost in kulturo je bilo merjeno z vprašanjem "Oceni z ocenami od 1 do 5, koliko si zainteresiran/a za področje kulture. Zanima nas, ali si zelo (5), precej (4), srednje (3) ali malo zainteresiran/a (2), ali pa za področje sploh nisi zainteresiran/a (1).

Neformalno kulturno/umetniško izobraževanje je bilo merjeno z vprašanjem "Prosimo te, da pomisliš na različne tečaje, usposabljanja in delavnice, ki niso del rednega šolskega izobraževanja in jih uvrščamo v okvir neformalnega izobraževanja. Koliko takšnih izobraževanj si se udeležil/a v zadnjih 12 mesecih na področju kulturne oz. umetnosti?" (1 = nobenkrat, 4 – več kot trikrat).

Analize, ki sledijo, smo izvedli 1) ločeno po petih kazalnikih, 2) v okviru skupne lestvice kulturne participacije, kjer smo združili vseh pet kazalnikov tako, da smo posameznike na vsaki izmed spremenljivk razvrstili v tri skupine (od 1 (najredkeje) do 3 (najpogosteje)), nato pa iz razdelitve v skupine izdelali sumacijsko lestvico kulturne participacije. Glavni namen dveh ločenih analiz – posameznih kazalnikov in skupne lestvice kulturne participacije – je bil preučiti, ali so makrodejavniki (regionalni BDP, bruto plače, stopnje brezposelnosti, povprečne ravni izobrazbe) s posameznimi kazalniki participacije različno povezani. V prvi vrsti je seveda pomembno kako so dejavniki povezani s celotno, skupno kulturno participacijo, po drugi strani pa je poznavanje (morebitno različnih) dejavnikov posameznih oblik kulturne participacije pomembno tudi za oblikovalce kulturne politike v Sloveniji, saj poznavanje raznolikosti (dejavnikov in dimenzij) kulturne participacije v večji meri omogoča tvorbo učinkovitih ciljnih ukrepov za dvig participacije.

Kazalnike *makrodejavnikov* kulturne participacije smo pridobili s Statističnega urada Republike Slovenije.³² Ker je bila raziskava Mladina 2010 izvedena v letu 2010, smo v analizo vključili regionalne podatke za leto 2009, saj smo želeli zagotoviti ustrezno časovno zaporedje analiziranih spremenljivk, ki potencialno omogočajo vzročno-posledično pojasnjevanje vpliva makrodejavnikov na kulturno participacijo mladih v Sloveniji.

³² SURS, *Podatkovna baza SI-STAT*, pxweb.stat.si/pxweb/dialog/, pridobljeno: 23. 1. 2018) (dalje: SURS, *Podatkovna baza*).

Regionalne makroznačilnosti

Preučili smo štiri *socioekonomske* makrodejavnike kulturne participacije: 1) regionalni bruto domači proizvod na prebivalca (v EUR); 2) povprečno mesečno bruto plačo v regiji; 3) stopnjo registrirane brezposelnosti v regiji; 4) delež prebivalcev v regiji starih 15 in več let, ki imajo višješolsko ali visokošolsko izobrazbo.

Rezultati

Preglednica 1 prikazuje opisno statistiko kazalnikov kulturne participacije po statističnih regijah glede na anketne podatke raziskave Mladina 2010. Za celotno Slovenijo (povprečja vseh slovenskih regij so navedena v zadnji vrstici *preglednice 1*) vidimo, da je najpogostejša oblika kulturne participacije branje, saj vsaj tedensko v prostem času bere 37,4 % slovenske mladine. Slaba desetina jih tedensko obiskuje kulturne dogodke (obiskovanje kina, gledališča ali koncertov), zgolj 5,6 % mladih pa tedensko piše. Precej ali zelo se za kulturo oz. umetnost zanima dobra petina mladih (20,9 %), slaba četrtnina pa se jih je vsaj enkrat že udeležila neke oblike neformalnega izobraževanja na temo kulture oz. umetnosti.

Iz *preglednice 1* je razvidna tudi pogostost posameznih oblik kulturne participacije po regijah. Pred vsako regijo je v prvem stolpcu *preglednice 1* naveden njen povprečni rang po pogostosti vseh kazalnikov (izračunan kot povprečje rangov na posameznih kazalnikih kulturne participacije, ki so navedeni v ostalih stolpci pri vsaki regiji). Savinjska, Osrednjeslovenska in Pomurska regija se uvrščajo na prva tri mesta, pri dnu pa so Posavska, Koroška in Podravska). Za regionalno primerjavo pogostosti kulturne participacije v *preglednici 1* izpostavljamo primer obiskovanja kulturnih dogodkov (drugi stolpec). V Goriški regiji denimo največji delež mladih (18,3 %) vsaj tedensko obiskuje kino, gledališče ali koncerte, medtem ko je ta delež v Zasavski in Posavski zgolj 3 % oz. 4,8 %, kar kaže na precejšnje medregionalne razlike.³³ Koroška in Podravska sta dve izmed regij severovzhodne Slovenije, ki se uvrščata najnižje na lestvici kulturne participacije. Na drugi strani pa najvišje range med slovenskimi regijami zasedata preostali dve regiji severovzhodne Slovenije: 1. rang zaseda Savinjska, 3. rang pa Pomurska. Podatki torej kažejo, da kulturna participacija variira med vsemi slovenskimi regijami, še posebej pa močno variira znotraj regij severovzhodne Slovenije.

³³ Ob tem je potrebno opozoriti, da ima predvsem Zasavska regija nizko število respondentov in da podatek za to regijo ni nujno zadostno zanesljiv.

V nadaljevanju smo preverili, ali so razlike med posameznimi regijami v vzorcu dovolj velike, da jih lahko posplošimo na celotno populacijo mladih Sloveniji – ali so torej razlike statistično značilne. *Preglednica 1* prikazuje statistično značilnost regionalnih razlik (hi-kvadrat test). Statistično značilne razlike med regijami ($p < 0,05$) so označene z zvezdico. Vidimo, da obstajajo statistično značilne razlike ($p < 0,001$) na treh izmed petih kazalnikov kulturne participacije, in sicer v pogostosti obiskovanja kina, gledališča oz. koncertov, v zanimanju za umetnost in kulturo ter v pogostosti neformalnega izobraževanja na področju kulture in umetnosti. Pogostost branja in pogostost pisanja se med regijami statistično značilno ne razlikujeta.

Preglednica 1: Opisna statistika spremenljivk kulturne participacije po statističnih regijah v Sloveniji

	Kino, gledališče, koncerti (vsaj enkrat tedensko)*	Branje (vsaj enkrat tedensko)	Pišem (dnevnik, pesmi, pisma) (vsaj enkrat tedensko)	Zanimanje za umetnost in kulturo (precej ali zelo)*	Neformalno izobraževanje na področju kulture ali umetnosti (vsaj enkrat v življenju)*
3. Pomurska (N = 80) (M = 5,2)	10,5 % (5)	28,3 % (11)	7,2 % (3)	25,4 % (4)	33,1 % (3)
9. Podravska (N = 190) (M = 7,4)	11,2 % (3)	32,7 % (10)	5,8 % (6)	15,6 % (10)	20,5 % (8)
11. Koroška (N = 49) (M = 10,2)	7,0 % (10)	36,7 % (8)	3,0 % (10)	7,2 % (12)	11,9 % (11)
1. Savinjska (N = 171) (M = 2,4)	13,5 % (2)	41,5 % (4)	11,5 % (1)	33,8 % (1)	29,1 % (4)
6. Zasavska (N = 29) (M = 6)	3,0 % (12)	47,8 % (1)	5,6 % (7)	17,5 % (9)	38,8 % (1)
12. Posavska (N = 46) (M = 10,8)	4,8 % (11)	24,1 % (12)	5,3 % (8)	7,6 % (11)	7,6 % (12)
7. Jugovzhodna Slovenija (N = 97) (M = 6,2)	7,9 % (9)	39,7 % (5)	4,4 % (9)	27,5 % (2)	23,9 % (6)
2. Osrednjeslovenska (N = 301) (M = 4)	9,2 % (8)	44,3 % (2)	6,0 % (5)	27,2 % (3)	34,0 % (2)
9. Gorenjska (N = 131) (M = 7,4)	9,7 % (6)	33,5 % (9)	6,5 % (4)	19,8 % (8)	12,7 % (10)
5. Goriška (N = 31) (M = 5,8)	18,3 % (1)	44,1 % (3)	0 % (12)	23,2 % (6)	23,7 % (7)
4. Obalno-Kraška (N = 71) (M = 5,6)	9,4 % (7)	39,1 % (7)	9,2 % (2)	21,3 % (7)	27,5 % (5)
8. Notranjsko-Kraška (N = 55) (M = 7)	10,6 % (4)	39,4 % (6)	2,7 % (11)	25,1 % (5)	19,3 % (9)
Slovenija (regionalna povprečja)	9,6 %	37,4 %	5,6 %	20,9 %	23,5 %

Vir: Mladina (2010).³⁴

Opombe: * $p < 0,001$. N = število respondentov v anketi v posameznih statistični regiji. M = povprečni rang statistične regije na petih spremenljivkah kulturne participacije. Poleg deležev so v oklepajih navedeni rangi (uvrstitev regije od 1. do 12. mesta) na posameznem kazalniku kulturne participacije.

³⁴ Mladina 2010.

Nazadnje smo izvedli še bivariatno analizo makrodejavnikov kulturne participacije v slovenskih regijah. V *preglednici 2* prikazujemo odnose med regionalnimi makrokazalniki in regionalnimi ravnmi kulturne participacije. Kljub odsotnosti statistično značilnih regionalnih razlik na dveh kazalnikih participacije v *preglednici 1* smo v *preglednici 2* analizirali odnose med vsemi petimi kazalniki kulturne participacije in regionalnimi makrodejavniki.

Najprej sta iz tabele razvidni dve pomembni točki. Prva je povezanost med regionalnimi makrokazalniki razvitosti – ne preseneča, da so številni medsebojno močno pozitivno povezani (koeficienti v poševnicah). Višji regionalni BDP je npr. močno pozitivno povezan z višjo povprečno mesečno bruto plačo ($r = 0,89$; $p < 0,001$), negativno povezan z brezposelnostjo ($r = -0,57$; $p > 0,05$) in močno pozitivno povezan z višjim deležem visoko izobraženih v regiji ($r = 0,88$; $p < 0,001$). Ostali koeficienti povezanosti regionalne socioekonomske razvitosti so prav tako v predvideni smeri.

Iz *preglednice 2* lahko prav tako razberemo, da so medsebojno povezano povprečne regionalne ravni nekaterih kazalnikov kulturne participacije (podčrtani koeficienti), a ne vse. Statistično značilna sta dva koeficienta, in sicer imajo regije z višjim deležem mladih, ki pogosto berejo, tudi statistično značilne višje deleže mladih, ki so se v življenju že neformalno izobraževali na področju kulture/umetnosti ($r = 0,61$; $p < 0,05$). Prav tako imajo regije z višjim deležem mladih, ki se za umetnost in kulturo bolj zanimajo, statistično značilne višje deleže mladih, ki so se v življenju že neformalno izobraževali na področju kulture/umetnosti ($r = 0,61$; $p < 0,05$). Ostali koeficienti so večinoma pozitivni, a so manjši in statistično neznačilni. Izjema so povezave med ravnmi pogostosti pisanja in ravnmi pogostosti obiskovanja kina in branja, ki so edine negativne, kar pomeni, da mladi iz regij, kjer v povprečju pogosteje pišejo, v povprečju redkeje obiskujejo kulturne prireditve in redkeje berejo.

Tretja in za namene naše raziskave najpomembnejša ugotovitev je povezanost med regionalnimi makrokazalniki razvitosti in ravnmi kulturne participacije (koeficienti v *preglednici 2* v krepki pisavi). Vidimo, da so v povprečju višje ravni vseh petih kazalnikov kulturne participacije v regijah z višjo stopnjo BDP-ja, enako velja tudi za odnos med kulturno participacijo in povprečno mesečno bruto plačo v regiji. Oba ekonomska makrokazalnika (BDP in povprečna bruto plača) še posebej zvišujeta verjetnost visokih ravni branja in zanimanja za kulturo in umetnost. Enako velja tudi za izobrazbeno strukturo prebivalstva, ki sicer prav tako zvišuje ravni vseh petih kazalnikov kulturne participacije, najbolj branje ($r = 0,41$) in zanimanje za kulturo/umetnost ($r = 0,41$). Vsi omenjeni koeficienti so pozitivni, pri brezposelnosti trije pričakovano negativni (višja brezposelnost znižuje obiskovanje kulturnih prireditev, branje in zanimanje za kulturo/umetnost), dva pa presenetljivo pozitivna (pogostejše pisanje in neformalno umetniško/kulturno izobraževanje v regijah z višjo brezposelnostjo).

Preglednica 2: Makrodejavniki kulturne participacije v Sloveniji na regionalni ravni

	Regionalni BDP (2009)	Bruto plače	Brezposelnost	Izobrazbena struktura	Pogosto obiskovanja kulturnih prireditelj (kino, gledališče, koncerti)	Pogostost branja	Pogostost pisanja	Zanimanje za umetnost oz. kulturo
Bruto plača	0,89 ^{**}							
Brezposelnost	-0,57	-0,64 [*]						
Izobrazbena struktura	0,88 ^{**}	0,96 [*]	-0,75 [*]					
Kino, gledališče, koncerti	0,22	0,11	-0,21	0,23				
Branje	0,31	0,39	-0,46	0,41	<u>0,17</u>			
Pisanje	0,13	0,05	0,22	0,01	<u>-0,13</u>	<u>-0,12</u>		
Zanimanje	0,34	0,23	-0,17	0,28	<u>0,51</u>	<u>0,45</u>	<u>0,35</u>	
Neformalno izobraževanje	0,20	0,27	0,18	0,13	<u>0,05</u>	<u>0,61</u>	<u>0,32</u>	0,61 [*]
Kulturna participacija (lestvica)	0,36	0,34	-0,15	0,33				

Viri: Mladina (2010)³⁵; SURS (2017)³⁶.

Opombe: * p < 0,05; ** p < 0,01. Statistično značilnost navajamo kljub omejitvi nizkega števila regij (N = 12). Podatki regionalnih makrokazalnikov so za leto 2009.

Iz zadnje vrstice v *preglednici 2* je prav tako razvidno, da je skupna lestvica kulturne participacije povezana z vsemi štirimi kazalniki v pričakovani smeri, in sicer, da je višja stopnja participacije mladih zaznana v socioekonomsko bolj razvitih regijah. Tri izmed štirih makrodejavnikov izkazujejo presenetljivo podobno raven povezanosti, najmanj pa h kulturni participaciji prispevajo stopnje brezposelnosti. Po drugi strani pa ravno brezposelnost daje najmočnejši koeficient s posameznim kazalnikom kulturne participacije, in sicer branjem ($r = -0,46$).

Razprava in sklep

Namen naše raziskave je bil dopolniti pretekla spoznanja v znanstveni literaturi o kulturni participaciji tako, da smo v regionalni perspektivi analizirali in primerjali ravni posameznih kazalnikov kulturne participacije kot tudi skupne

³⁵ Mladina 2010.

³⁶ SURS, *Podatkovna baza*.

ravni kulturne participacije med mladimi v Sloveniji. Preučili smo, ali so razlike v pogostosti kulturne participacije povezane s makroregionalnimi značilnostmi socioekonomske razvitosti.

Najpriljubljenejša kulturna dejavnost mladih je branje. Četudi drži, da mladi v Sloveniji berejo redkeje kot vrstniki na Hrvaškem in na Kosovu,³⁷ branje ostaja njihova najpogostejša kulturna dejavnost. To je spodbuden podatek, saj vemo, da je branje povezano s številnimi pozitivnimi vidiki razvoja mladostnikov.³⁸ K priljubljenosti branja med mladimi najverjetneje prispeva tudi dejstvo, da za branje ni potrebno posedovati obsežnih ekonomskih virov; to še posebej velja v Sloveniji, ki ima dobro razvit sistem splošnih knjižnic, vanje pa je vpisanih približno četrtnina prebivalstva, kar prispeva h krepitvi bralne kulture. Ob tem velja izpostaviti tudi, da je mogoče brati tudi elektronska gradiva oz. tekste in da tudi visoka dostopnost do informacijsko-komunikacijske tehnologije v Sloveniji lahko prispeva k visoki pogostosti branja med slovensko mladino.

Na drugi strani so rezultati naše raziskave pokazali tudi, da zgolj 5,6 % mladih tedensko piše. Ta odstotek je najverjetneje nizek, ker je razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije v zadnjih dveh desetletjih prispeval k povečanju elektronskih oblik komuniciranja, tudi med mladimi v Sloveniji,³⁹ tako da mladi danes morda celo pišejo pogosteje kot v preteklih letih, vendar predvsem v kontekstu komunikacije z drugimi. Seveda se postavlja vprašanje, ali bi bilo tudi tovrstno pisanje (torej komunikacijo) smiselno smatrati kot obliko kulturne participacije. V raziskavi smo ugotovili, da slaba desetina mladih v Sloveniji tedensko obiskuje kulturne prireditve, ob tem pa iz naše raziskave ni mogoče razbrati, ali gre za obiske prireditev popularne kulture ali visoke kulture. Zanimanje za področje kulture oz. umetnosti je v Sloveniji kljub temu relativno nizko: petina mladih se za ti področji zanima, približno enak delež mladih pa se na kulturno-umetniškem področju tudi dodatno neformalno izobražuje.

Prav tako smo ugotovili, da je skupna lestvica kulturne participacije ter večina posameznih kazalnikov kulturne participacije povezana s kazalniki regionalne razvitosti. To pomeni, da tudi za Slovenijo velja, da mladi pogosteje kulturno participirajo v socioekonomsko razvitejših regijah. To je skladno s preteklimi raziskavami v drugih državah, kjer se je izkazalo, da prebivalci bolj razvitih regij, ki imajo praviloma tudi boljšo kulturno ponudbo, pogosteje kulturno participirajo, ob tem pa je bila v preteklih raziskavah potrjena tudi povezanost med ekonomski statusom in kulturno participacijo tudi na individualni ravni.⁴⁰ Korelacije med posameznimi kazalniki kulturne participacije

³⁷ Kirbiš in Zagorc, "Media use".

³⁸ Levine idr., *Electronic Media*; Walsh idr., "Female College".

³⁹ Kirbiš, "Creativity"; Kirbiš, "The virtualisation"; Kirbiš in Zagorc, "Media use".

⁴⁰ Rössel in Weingartner, *Opportunities*.

in makroznačilnostmi regij so povečini pokazale na enotnost smeri povezanosti, izjema je le kazalnik regionalne brezposelnosti, ki ima (nepričakovano) dva pozitivna koeficienta, obenem pa je brezposelnost najmočneje povezana s posameznim kazalnikom kulturne participacije, in sicer z branjem. V splošnem rezultati torej kažejo, da neglede na kazalnik višja socioekonomska regionalne razvitost prispeva v pogostejši kulturni participaciji mladih. Ugotovili smo tudi močno variabilnost v pogostosti kulturne participacije znotraj regij severovzhodne Slovenije. Koroška in Podravska se uvrščata najnižje na lestvici kulturne participacije, Savinjska in Pomurska pa najvišje. Rezultati tako kažejo, da severovzhodna Slovenija ni monolitno geografsko območje ko gre za ravni kulturne participacije mladih.

Tako kot vse ima tudi pričujoča raziskava nekatere pomanjkljivosti, nekatere izmed njih v nadaljevanju izpostavljam. Prva pomanjkljivost je relativno nizko število respondentov v nekaterih regijah. Iz te pomanjkljivosti izhaja tudi druga, in sicer da vzorec slovenske mladine reprezentativen za mlade v celotni državi, ni pa reprezentativen za mlade v posameznih regijah. Zato bi v prihodnje za zanesljivejšo analizo kulturne participacije mladih analize bilo potrebno izvesti na podatkih, ki bi bili reprezentativni za vsako posamezno slovensko regijo. Hkrati se v raziskavi nismo osredotočili na dejavnike kulturne participacije na individualni ravni. Prav tako nismo analizirali nekaterih makrodejavnikov kulturne participacije, ki so se v drugih raziskavah izkazali za pomembne, npr. že omenjeno kulturno ponudbo in kulturno infrastrukturo v regijah. Zadnji dve omejitvi bi lahko presegle prihodnje raziskave, ki bi (idealno) hkrati – na individualni in regionalni ravni – analizirale mikro- in makrodejavnike kulture participacije mladih. Prav tako bi bilo potrebno v prihodnje analizirati še bolj raznolik nabor dejavnosti kulturne participacije, npr. dejavnosti v visoki, srednji in nizki ter popularni kulturi. V prihodnje ne gre pozabiti na analizo pojava t. i. kulturne omnivornosti. Za kulturne omnivore je med drugim značilna potrošnja raznolikih kulturnih vsebin in žanrov, torej večja širina potrošnje, v primerjavi z ozkostjo potrošnje "univorjev". Tuje raziskave so denimo pokazale, da so omnivori v večji meri višje izobraženi oz. iz višjega družbenega razreda⁴¹, zanimivo pa bi bilo preučiti ali to velja tudi v Sloveniji na regionalni ravni.

Kljub nekaterim omejitvam pa raziskava ponuja nekatere pomembne implikacije za odločevalce in tvorce kulturne politike v Sloveniji. Pomembno je, da bi se kulturno participacijo mladih spodbujalo predvsem v socioekonomsko podpopovprečno razvitih regijah, zlasti v Zasavski, Koroški in Podravski regiji,

⁴¹ Tak Wing Chan in John Goldthorpe, "The Social Stratification of Theatre, Dance and Cinema Attendance", *Cultural Trends*, 14 (2005), str. 193–212; Alexander Vander Stichele in Rudi Laermans, "Cultural participation in Flanders: testing the cultural omnivore thesis with population data", *Poetics*, 34 (2006), str. 45–64.

ki na lestvicah kulturne participacije rangirajo najnižje. Še posebej je potrebno spodbujati kulturno participacijo v regijah z nizkim BDP-jem, ki je najmočnejši makrodejavnik kulturne participacije. Obenem ne gre pozabiti na tarčno usmerjene ukrepe v specifične oblike kulturne participacije; ravni brezposelnosti so npr. najmočnejše izmed vseh dejavnikov povezane s posamezno kulturno dejavnostjo, branjem. Obenem velja, da se v sledenju cilja zviševanja kulturne participacije v manj razvitih regijah ni smiselno osredotočati le ne programe spodbujanja participacije ali širitev kulturne ponudbe, saj bi pozitiven učinek na dvig participacije v teh regijah najverjetneje imel že morebiten dvig socioekonomskih kazalnikov regionalne razvitosti. To je verjetno celo ključnega pomena, saj bi izboljšanje makroregionalnih kazalnikov (dvig BDP-ja, izboljšana izobrazbena struktura prebivalstva, zmanjšanje brezposelnosti idr.) imelo pozitiven vpliv ne samo na kulturno participacijo, ampak tudi na druge vidike izboljšanja kvalitete prebivalcev v teh regijah, vključno z boljšimi zdravstveni izidi⁴², višjimi stopnjami politične participacije, npr. volilno udeležbo⁴³ ipd.

Povzamemo lahko, da v Sloveniji obstajajo regionalne neenakosti v kulturni participaciji mladih in da so te v veliki meri povezane z regionalnimi neenakostmi v družbenoekonomski razvitosti. Za spodbujanje kulture participacije, ki se je v razvitih družbah izkazala kot pomemben vidik posameznikove, družbene in demokratične razvitosti in integriranosti, je potrebno moči usmeriti predvsem v nižje razvite slovenske regije (v okviru severovzhodne Slovenije še posebej v Podravske in Koroške regije), tako v izboljšanje kvalitete življenja njihovih prebivalcev, kot tudi v izboljšanje kulturne ponudbe in infrastrukture. Ključno vlogo pri tem lahko igra predvsem tudi spodbujanje zanimanja za kulturo in umetnost, še posebej med otroci in mladostniki, kar bi imelo dolgoročne pozitivne posledice na kulturno življenje v Sloveniji.

⁴² Jae-Won Yun, Young-Ju Kim in Mia Son, "Regional Deprivation Index and Socioeconomic Inequalities Related to Infant Deaths in Korea", *Journal of Korean Medical Science*, 31 (2016), str. 568–578.

⁴³ Boštjan Rogelj in Jernej Tiran, "Geografska analiza volilne udeležbe v Sloveniji", *Geografski vestnik*, 86 (2014), str. 25–43.

Andrej Kirbiš

**REGIONAL DIFFERENCES IN CULTURAL PARTICIPATION
OF SLOVENIAN YOUTH: NORTHEASTERN SLOVENIA
IN COMPARATIVE PERSPECTIVE**

ABSTRACT

Cultural participation is one of the key aspects of social life. Past research has shown that differences exist in the frequency of cultural participation at the individual and macro (national and regional) level. The aim of our study was to examine the frequency of cultural participation among young people in Slovenia, compare participation in Slovenian regions and to examine whether it is impacted by macro-regional characteristics. We analysed Slovenian Youth 2010 Study data, where the target population were residents of the Republic of Slovenia, who were between 15 and 29 years old ($N = 1,257$; $M_{age} = 22.90$; $SD = 4.25$; 48.3% of women). The most frequent form of cultural participation was reading, with 37.4% of young people reporting reading at least weekly in their free time. One in ten reported visiting cultural events weekly (cinema, theatre or concerts), while only 5.6% of young people reported writing at least weekly. Interest in culture/art was expressed by one fifth of young people, and a quarter reported having attended some forms of non-formal culture/art education. Higher average levels of all five examined indicators of cultural participation were detected in regions with higher regional GDP, higher average gross income and better educational structure of the population, while associations with regional unemployment levels varied. Regional GDP and average gross income particularly increased the likelihood of more frequent reading and a greater interest in culture/art. We have also detected variability in cultural participation within the regions of northeastern Slovenia. Among them, Carinthia and Drava regions rank the lowest on cultural participation, while Savinja and Mura regions are at the top. Northeast Slovenia can therefore not be considered as a monolithic whole in terms of levels of cultural participation of young people. Authors conclude that encouraging cultural participation in Slovenia should be directed especially to young people residing in less developed regions, in particular Carinthia, Drava and Central Sava region.

Author: **KIRBIŠ Andrej**

Ph.D., Associate Professor

University of Maribor, Faculty of Arts, Department of Sociology

Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor, Slovenia

Title: **REGIONAL DIFFERENCES IN CULTURAL PARTICIPATION OF SLOVENIAN YOUTH: NORTHEASTERN SLOVENIA IN COMPARATIVE PERSPECTIVE**

Studia Historica Slovenica

Časopis za družboslovne in humanistične študije / Humanities and Social Studies Review

Maribor, 18 (2018), No. 1, pp. 23–40, 42 notes, 2 tables

Category: 1.01 Original scientific paper

Language: Original in Slovene (Abstract in Slovene and English, Summary in English)

Key words: cultural participation, determinants, regions, Slovenia, youth, cultural capital, leisure time, socioeconomic development

Abstract: Cultural participation is one of the key aspects of social life. The aim of our study was to examine the frequency of cultural participation among young people in Slovenia, compare participation in Slovenian regions and to examine whether it is impacted by macro-regional characteristics. We analysed Slovenian Youth 2010 Study data, where the target population were residents of the Republic of Slovenia, who were between 15 and 29 years old. Higher average levels of all five examined indicators of cultural participation were detected in regions with higher regional GDP, higher average gross income and better educational structure of the population, while associations with regional unemployment levels varied. Regional GDP and average gross income particularly increased the likelihood of more frequent reading and a greater interest in culture/art. We have also detected variability in cultural participation within the regions of northeastern Slovenia. Among them, Carinthia and Drava regions rank the lowest on cultural participation, while Savinja and Mura regions are at the top. Northeast Slovenia can therefore not be considered as a monolithic whole in terms of levels of cultural participation of young people.